DISPVTATIO INAUGURALIS MEDICA PRACTICA,

DE

FEBRIBUS INTERMITTENTIBUS TURBATIS, ATQUE CORRUPTIS,

QVAM

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,

SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO WILHELMO,

PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRANDENBURGICO, RELIQUA,

IN ACADEMIA FRIDERICIANA,

GRATIOSISSIMO FACULTATIS MEDICÆ CONSENSU

PRAESIDE

DN. GEORGIO ERNESTO STAHL,

CONSIL. AUL. ET ARCHIAT. REG. MED. ET RERUM NATURALIUM PROFESSORE PUBL. ORDIN. ACAD. NAT. CUR. COLLEGA LONGE DIGNISSIMO, DECANO h. t. SPECTATISSIMO,

PATRONO, PRÆCEPTORE, AC PROMOTORE SUO

omni Observantiæ atque Honoris cultu ætatem prosequendo,

PRO GRADU DOCTORALI,

Summisque in Arte Medica Honoribus, Insignibus, ac Privilegiis legitime obtinendis

Ad D. Maj. A. R. S. cIↄ Iↄccxiii.

Loco & Horis consuetis

Publicæ Philatrorum Ventilationi submittit,

JOHANNES CHRISTIANUS STEMPEL,

COBURGENSIS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,

Q. D. B. V.

PROOEMIUM.

Uam longe abſint, imprimis temerariæ, ſpes mortalium, a ſinceris atque veris bonis fructibus, niſi recti conſciæ prudentiæ, tamquam firmo fundamento innitantur, docent equidem innumera in omni vita exempla atque documenta: Interim poteſt etiam harum rerum non ſolum inſigne ſpecimen, ſed vel plane fundamentum, commonſtrare, ingens illud Paradoxon, quod inter opiniones Theoreticas & earum uſum atque effectum Practicum tanta diſparitas ſæpiſſime obſervetur, ut, quæ uſitata ſpeculandi promtitudine pro certis atque veris ſupponuntur, ipſa Praxi ſterilia prorſus, immò vana, ſentiantur. Quid enim familiarius, etiam ex ipſius vulgi ore, auditur, quam dicterium illud: Artes, earumque ſolidam cognitionem, attigiſſe ultimis his ſeneſcentis mundi temporibus, ſupremum ſuum faſtigium; Die Künſte ſeyen heut zu Ta-

ge aufs Höchste gestiegen; & tamen vix tot atque tanta exempla, infelicium, & pessimè cedentium, eventuum, ulla propemodum ætas tulit, tam spisso agmine se mutuo stipantium, quam vix decem lustra protulerunt, per illam orbis partem, quæ se quam maxime cultiorem atque oculatiorem jactitare non erubescit. Quando enim umquam major adhuc fuit numerus, à sagacissimorum Consiliorum promtitudine sese efferentium; & tamen exitus & eventus maximi momenti, miseriarum atque ruinarum pleni, vix umquam tanto numero atque impetu, publice privatimque res mortalium obruerunt. Absit autem, ut vario talium rerum catalogo tempus consumamus; quum in sola Medicinâ tot atque tanta sint hujus rei documenta, ut neque horum numerum inire, nisi affatim otii atque patientiæ nactis, hujusmodi labor suscipiendus venire possit. Imperitum autem plane rerum, atque Seculi morum, esse oportuerit, qui non intelligat, unde infelices hujusmodi, effectus magis, quàm eventus, originem suam ducant. Nempe, non solum alienorum in alias disciplinas atque artes introductio heteroclitas tales consequentias & infidos successus & eventus passim utique parturit; Sed auget calamitatem, & in herba ipsa omnem meliorem spem suffocat & evertit, etiam verior illa labes atque lapsus gravior, quod ne tales quidem res, in se ipsis recte intellectæ, & proinde ulli justo usui satis responsuræ, adhuc insuper ad alieniora negocia transferantur, & talibus rebus explicandis adhibeantur, quibus evidentiorem lucem fœnerari, magno conamine & labore quærunt, immò improbo studio veluti certatim, præ se ferunt

runt mortales. Ita enim è Physica scientia & Chymica Empiria, ad vivi corporis cognitionem non solum frustra transferuntur variæ contemplationes; sed possunt tanto minus in hoc ordine ullum bonum fructum polliceri, quùm etiam adhùc in proprio suo genere atque loco, nequaquam satis stabilitæ & exasciatæ, mox ad ulteriorem atque digniorem talem usum transferantur. Nedum ut è Mathematicis & Mechanicis, ullus solidus usus atque fructus in Medicinam redundet; quum etiam illæ Disciplinæ nihil usquam de Motuum ratione, nisi è materiarum necessitate, specialiter demonstrare aut concipere valeant: dum interim in Vivo corpore, imprimis autem humano, patheticæ motuum alterationes, ita promtissimæ atque gravissimæ passim vigent, & in promtu sunt, ut absolute nulla, neque Mechanica, nec Mathematica ratio, ullum locum aut aditum, inveniat, pro minimo talium φαινομένων ulla ratione adumbrando. Unde nempe ortum traxit usitatissima illa Practicorum querimonia, quod immensa plane differentia inter Theoriam atque Praxin intercedat; & operosissima fere Theoria, quando ad Praxin ventum est, velut oblivioni tradenda veniat. E qua mala radice deinde pullulat, nihilo melior soboles, ut Empiriæ nudæ toto impetu animus incumbat: Seductus ibi etiam a temerariis promissis, specioso verborum adparatu, & fallacibus titulis, magnæ medicamentorum catervæ adsignatis: quæ interim, sicubi peculiari alicui constitutioni ægrorum aut morborum, utilem aliquem effectum præstitisse observatæ fuerunt, tamen, quando ita inconsideratè ad universalem efficaciam, immeritis laudibus eve-

 hun-

huntur, non ſolum ſecuram illam atque otioſam ſpem deſtituunt & eludunt, ſed ſæpenumero etiam ſanioribus conſiliis & auxiliis opportunum tempus ſubtrahunt; immò non raro plane contrarios effectus temerè introducunt. Ita nempe Dogmatica illa Medicina, quæ, modo recte intellecta, maximo jure atque merito ſuo, ab omnibus deprædicatur, nempe vera Methodus, in ordine ad Artis poteſtatem, cognoſcendi, & in ordine ad vivi Corporis Synergiam, curandi, humani vivi corporis pathemata: Hæc, inquam, in omnium quidem hominum ore eſt, & rhetoricis coloribus exornatur; in rei veritate autem, certiſſimo teſte Practicorum uſitatiſſimo diſſidio atque animoſis altercationibus, ita in diſcrimen adducitur, ut, ubi invenienda atque comprehendenda veniat, nemo hominum hariolari valeat. Quod autem & evidentius & majus atque dignius hujus rei exemplum allegare in promtu eſſe poterit, quam ipſam FEBRIUM catervam: earumque indolis, extra artis concurſum, tamen ſalutariter cedentis, & artis concurſu feliciter ſublevandæ, juſtam contemplationem. De quibus, quum à quadraginta, & quod excurrit, annis, tantus numerus opinionum æque atque traditionum Empiricarum in publicum prodierint, ut otii certe inſignis opus eſſe debeat, illis ſaltim recenſendis vacare; Quid tamen inde in Artis Medicæ uſum redundavit, niſi diſcordia multiplex, & incertitudo, cui ſedulus Praxeos tyro, Scientiæ atque Conſcientiæ litaturus, ſeſe accenſeri optare nunquam poſſit, immò debeat; Sed dies nos prius, quam numerus exemplorum talium, deſtitueret: Unde, quum Themati INAUGURA-

RALIS SPECIMINIS animum adjicere incumberet, potius unum tale exemplum nobis elegimus, quod ad plura tamen, colligenda æque ac intelligenda, inservire possit: nempe FEBRIUM INTERMITTENTIUM TURBATARUM, atque CORRUPTARUM, evolutionem. Quam dum pro viribus enucleare adgredimur, DEum T.O.M. supplices veneramur, ut mentem nostram Sapientiæ suæ atque veritatis cynosura ita benignissime regere ac dirigere dignetur, ut veritatem & utilitatem, quam toto animo anhelamus, feliciter adsequamur.

Thes. I.

DE FEBRIBUS TERTIANIS TURBATIS, atque CORRUPTIS, dicere dum adgredimur, circà verborum equidem planum sensum, difficultatem aliquam effatu dignam subesse posse, non suspicamur: dum quilibet, nuda vocabuli TERTIANAE allegatione, vix dubitare poterit, quin *simplicem* talem Febrem intelligere conveniat; quamvis enim etiam ad compositas æque, ac reliquas, pejorem morem foventes, (uti aliquando *Epidemicas* observare contingit, compositæ tamen indoli manifestiùs accedentes,) non minus se extendat *corruptionis*, atque *turbationis*, effectus: tamen placuit nobis in *simplici* quoque *Tertianâ*, tantò magis adquiescere: ut nempè vel hoc ipso exemplo, tantò melius dilucescat, quomodo etiam *benignior* omnium reliquarum Febrium, nihilominus *inconveniente tractatione*, adeo *depravari* possit, ut valde *malos mores* induendo, aut in alios longe graviores affectus degenerando, tanto certius argumentum præbeat, quomodo etiam jam propria sua indole *deteriores* aliæ Febres, quandò *tur-*

turbis, & *corruptioni* propriorum suorum morum, subjiciuntur, tanto graviores eventus subire possint.

II.

Neque vero etiam vocabulum *turbatæ*, atque *corruptæ* febris, peculiari explicatione indigere videtur: siquidem ipsa *turbationis* vox, satis, non innuit solum, sed & exprimit, quod usitati Febrium harum moris & quasi *moduli*, insignis alteratio indicetur. Ut nimirum a *stato* suo atque *ordinato* successu & progressu, sive ad insolitas & irregulares *commotiones* impellantur, sive penitus *suppressæ*, non solum in *schemata* alia morbida transformentur; sed revera tam *materialiter*, quam *formaliter*, ut in Scholis loquuntur, non solum in *alios*, sed & *deteriores* morbos, convertantur.

III.

Ubi nempe, ut velut in genere de rei veritate, ut loquuntur, dubitationem animis eximamus: an nempe non magis *possit*, quam utique *soleat*, fieri, ut non solum Tertianæ, sed etiam omnis generis Febres, (solis *contagiosis* atque *peracutis* eo nomine tantisper exceptis, quod harum *turbatio*, non tam frequenter in *tardiorem* aliquam corruptionem, & aliud schema, quam *præsentiorem funestum* exitum vergat,) eventui huic *turbationis*, atque *corruptionis*, pateant: jubemus harum rerum decenter curiosos, animum advertere, ad experimentum, sine multa difficultate sæpius quam quidem expediat, hodiè inveniendum, quod ita commemoramus.
"Si ægri aliqui audiantur, *anomalis*, & imprimis *diuturnis*,
"*turbidis*, *febribus* obsessi, aut in *becticas*, aut ad minimum
"*lentas* febres prolapsi, aut in *cacheɛticum*, aut *hydropicum*
"statum deducti; qui ante plures menses aut septimanas, sa-
"ni, floridi, atque vividi, & imprimis à longo jam tempore
"constanter incolumis habitus corporis, fuerint; nec *enor*-
"*mibus* malæ diætæ abusibus in hos, imprimis posteriores, af-
"fectus prolapsi, nedum *violenta* quadam ratione in hos con-
"jecti: interrogentur tales solertius, qualibus evidentiori-

"bus

"bus *initiis* præsentes hi ipsorum morbi cœperint? quos si "à *Febre* aliqua initium cepisse memorent, exquiratur curatiùs, cujusnam indolis *typum* atque mores *febris* illa primò ostenderit? quomodo vel patientes circa illam sese gesserint; sive an consiliis & auxiliis, sive Practicorum Medicorum, sive Empiricorum suasorum, usi sint, atque talibus indulserint. Deinde consideretur, quanto hominum "numero *similis species* febris passim evenire soleat; & an "frequenter & familiariter, an verò rarius & velut inusitatò, "in aliis hominibus gemina talis febris *transformatio* in pares "*deteriores* morbos, inveniatur. Quod, si non testetur ex"perientia, nulla certe justior formabitur subsumtio, quam "quod affectus tales, post febrem talem coorti, febris malo "successui originem suam debeant. Dico, *malo* successui *fe*"*bris*; siquidem, si febris talis in nimio pluribus subjectis, "alio successu atque exitu, undique salutariter, cessare *posse* "*& solere*, ita numerosis exemplis deprehenditur, ut ex illis jus fasque sit concludere, quod *melior* ille successus atque exitus, febri tali *in se*, atque *sibi* recte *constanti & relictæ*, competat; eâdem utique æquitate nitetur illa etiam subsumtio, quod, ubi talis febris aliter, quam secundùm hunc *sinceriorem* sui genium, succedit atque cedit, quod in tali casu, inusitati & anomali eventus, febris talis, undecumque tandem, in *anomaliam* conjecta, *turbata*, & *corrupta*, in sequiores tales eventus degeneraverit.

IV.

Quæres, ut etiam in hac specie Febris, nempe *Tertiana*, quantum ad τὸ ὅτι attinet, ante omnia *historicè*, dilucescat; est etiam de illa facile, ex innumera obvia experientia, observare, quod vastus numerus hominum, & incidere in hanc febrem, & ab illa iterum liberari soleat, & integram sanitatem recuperare. Si vero, respectu illius numeri oppidò pauciores, *inusitatos* successus & eventus hujus Febris experiantur, *in genere* quidem etiam illud non adeo difficile e-

rit pervestigare, quod tales, vel conspicua quadam deteriore dispositione valetudinis suæ reliquæ, jam *antè* laboraverint, quàm in hanc febrem inciderent: vel proprio *intemperante* regimine, sub illa febre, usi sint: vel imprudente consilio, & remediorum inconveniente usu, sive proprio ausu, sive alieno suasu, hoc reportaverint, ut febris illa inusitatos aliàs successus atque exitus incurrerit.

V.

Invenientur autem hæ *anomaliæ* imprimis sequentia Schemata exhibere: 1) Vt è febre *intermittente, simpliciore* Tertiana, fiat *continua:* sive *acuta*, sive *composita.* 2) Aut è manifestius & *ordinatius intermittente*, *erratica:* 3) Aut *lenta* atque languida, aut plane manifestius *hectica.* 4) Aut, aliquam diu *delitescens* talis febris, denuo iterum emicet, & de integro patientem invadat: 5) Aut, præter aliàs consuetum morem, in valde *longum tempus*, plurium septimanarum, imò vel plane mensium, extendatur: 6) Aut, imprimis circa *Autumnale* tempus, in *Quartanam* transformetur; 7) Aut diuturna exstantiora pathemata *hypochondriaca* post se trahat; circa *adpetitum*, *tolerantiam pastus*, *successum alvi*, *flatulentiam*, *tormina* &c. 8) Aut *cachecticam* constitutionem universaliorem: 9) Aut *pedum œdemata*; 10) immò ipsum *hydropem Ascitem*, post sese trahat. 11) Aut *anniversario* tempore, certius atque importunius, sive magis proprio schemate, sive alienioribus talibus, recrudescat.

VI.

Quod jam ad τὸ διότι attinet, expressimus Titulo thematis nostri, *Turbationem*, atque *corruptionem*. Ubi h. l. exprimendum venit, quod *turbatio* talis, (quod etiam proxima Thesi innuimus,) caussam agnoscere possit etiam *prægressam* jam deteriorem prædispositionem reliquæ *valetudinis*, cui Tertiana Febris superveniat. Ubi nempe ipsi sanæ rationi non potest non liquere, quod vix possit fieri, ut morbus aliquis in corpus jam aliunde *male prædispositum* incidens,

dens,

dens, eamdem planam atque ſimplicem ſuccedendi rationem & menſuram obſervare poſſit, quam ſi in corpus inciderit, nullis adhuc heteroclitis diſpoſitionibus affectum. Quia vero prior horum caſuum, etiam vix ita ſimplicem & legitimam nudam *Tertianariam* indolem obſervare poteſt aut ſolet; propterea, quum nos etiam de *ſimplicis & legitimæ* Tertianæ pejoribus eventibus, affatim habeamus, quod dicamus, ſufficere poterit notaviſſe, quod tamen etiam talis utiq; ratio dari posſit, ut Tertiana ne quidem ita *ſimplex* mox ab ipſo initio cooriri poſſit, quin jam aliquid minus ordinati atque *turbulenti* mox involvat & præ ſe ferat: Tanto magis autem deinde etiam ad *ulteriores* turbationes, atque corruptiones propendens, eò majorem circumſpectionem requirat, ne in eamdem, uti tanto facilius, ita etiam tanto certius, conjiciatur.

VII.

Legitima vero etiam Tertiana, *turbationis*, atque *corruptionis* occaſionem ſatis luculentam adipiſci poteſt, è quantalibet ægri *plethora*. Quamvis enim etiam hæc ipſa quoque ad *prædiſpoſitionem* jam tum incommodiorem referri poſſit; tamen, quum neque reliquam *ſanitatem*, nec ipſam plane *Tertianam* Febrem, adeo inſigniter *turbare*, aut *corrumpere*, tam *directè* atque facile, ſive ſoleat, ſive poſſit; propterea illam, niſi plane *exorbitantem*, ad huc ad noſtræ conſiderationis cenſum recipere, plenum jus fasque vix erit. Excepto eo, quod hæc ipſa circumſtantia nequaquam difficilem aditum patefaciat, ad *turbandum* ſinceriorem Tertianæ Febris ſucceſſum & progreſſum: Ut vel ad minimum *acerbiora* evadant, uſitata ejus *ſymptomata*; vel tantò facilior tranſitus in *compoſitam*, aut planè *acutam* indolem obtingat: immò etiam, importunioribus *turbationibus*, ipſe *Aſcites hydrops*, aut in aliis *hectica* febris, introducatur. Tanto propius autem *turbationi*, febrem talem admovet, malum patientis *regimen*. Quando ille, ſub *paroxyſmorum* æſtu, impatienter, atque ita *intemperanter* ſeſe gerit; ut vel *refrige*-

rationibus immodicis externis, vel *frigidi potus* ingurgitatione, indomitum se gerat: Vel sub *declinatione* æstus, præmaturè, à quiete usque ad *plenum* paroxysmi exitum longe utilius servanda, sese proripiat, vel ad minimum illo quoque tempore, *refrigerationi* potiùs indulgeat, quam ut *moderatè* has etiam *reliquias*, & *intepescentis* caloris ad naturalem gradum reditum, patienter ferat & expectet.

VIII.

Aut quando etiam, contrario modo, *æstum* febrilem spontè exardescentem intempestiva solertiâ, non tam *tolerare*, quàm *augere*, suscipit, *coacto, positivè* concalefaciente, regimine. Nempe *intempestiva* ad illud tempus, intentione, *sudorem* non solùm *promovendi*, quam *plane producendi*. Unde jam *sponte* ipsius Febris, cooriens *æstus*, (qui anteà in hac vividior esse solet, quam, *legitimè*, in quacumque alia,) præter omnem *rationem* æque, ac *utilitatem*, immò ipsam usque *tolerantiam*, *immodicè* exaggeratur: *Capitis dolores* vehementer exasperantur, immò vel ipsa *mens* aliquando obturbatur: quin *restagnationibus* immodicis, per talem turgefactionem sanguini inductis, *inflammatorias* stases circa interiora fieri, si non æquè solitum aut familiare, tamen nec etiam rationi contrarium aut impossibile est factu. Certe, simpliciorem Tertianam, immoderatis talibus (tanto magis autem per calidiora *medicamenta*) exagitationibus, in *plethoricis* corporibus, ad minimum *nothum*, aut *compositum* typum subire, nequaquam pariter rarum aut dubium, exemplum est. Quin immò, ne illud quidem rarissimum, ut planè *acuta* febris, (quamquam vix *sincera*) imprimis mox *ab initio* ita perturbatæ, Tertianæ, superveniat.

IX.

Denudationem impatientem solorum *crurum*, (clandestinam inter adsistentium curas) in medio aut increbescente "*æstu*, diuturnam, ad notabilem perfrigerationem talis mem-"bri, notabiliter *turbavisse*, & *deteriorem* reddidisse, febrem

"ta-

"talem, anxias angustias præcordiorum, flatulentias tormi-"nosas, spasticas importunas molestias, capitis graviora pa-"themata, induxisse: Immò in delicatioribus & mollioris "habitus subjectis, inflationes pedum: ad minimum autem "diuturnos & pertinaces languores, & ὀςεόκοπον lassitudi-"nem, produxisse, non semel observatum est. Quod quidem tanto certius metuere oportet, in quibus jam alia mala *prædispositio* morbida præcessit: & *refrigeratio* illa, per necessitates *accidentales*, cum *humectatione* conjuncta fuit.

X.

Quid, quod etiam *Tertiana* Febre correptis, de reliquo à *vomendi* promtitudine valde alienis, Tertiana Febris veluti ordinarie multò incommodiùs cedit, & tanto facilius *turbidiorem* genium capessit, si medicatio, minus prudenter, ad hanc peculiarem circumstantiam reflexa, suscipiatur.

XI.

Ita etiam malè propriis ægrorum talium ausibus, sine prudente discrimine majoris aut minoris *sensibilitatis* corporis, aut *proportionis* talium mediorum, *Empirica acriora & calidiora* remedia, intempestive & intemperanter in abusum trahuntur. Qualia sunt *piper* cum *spiritu ardente* ingurgitatum; & Circumforaneorum ille pulvis è *calidis* radicibus, herbis, & seminibus, Sieben und siebentzigerley Pulver, affatim ingestus: imprimis *ineunte* paroxysmo, & Regimine *diaphoretico* insuper affectato. A quo errore & aliàs anxiam turbulentiam, & νοθείαν, & plane *hecticum* quid evenisse, aliquoties observare obtigit.

XII.

Immò etiam nimis superstitiosa, sive sponte ægri, sive ex mandato minus discreto, *abstinentia* ab omni *potu*, sub *æstu* paroxysmi, in *Plethora* sanguinis jam ante minus sufficienter *diluti*, *turbare* simpliciorem atque mitiorem febris hujus indolem, valet. Tanto magis autem, quando insuper ante dictæ turbulentiores ejusmodi exagitationes *æstus* febrilis,

conjunguntur: sive *remediis* calidioribus, sive *regimine* nimis calido, sive utroque.

XIII.

Certius autem atque gravius, obtingunt non *turbationes* solum, sed plane *corruptiones*, huic febri, per medicationes sine *methodo* atque ratione adhibitas; quantumcumque de reliquo, nempe sub *prudente administratione*, utiles atque efficaces: nedum majore jure *suspectas*, atque justius reprobandas. Ita enim, primo loco, *Vomitoria*, tamquam simpliciter *Empiricè*, sine discrimine *opportuni* & *maturi* temporis, *roboris* ægri, *facilitatis* ad vomendum, prægressarum ingurgitationum & intemperantioris *diætæ*, temere cuilibet Tertianario ægro ingesta, potentiam illam suam *turbandi* hanc febrem, nequaquam ita raro ipso actu & effectu demonstrant. Ubi etiam ipsa *ἐυέμεσις*, & cum hac concurrens in ipso patiente *propensio* ad vomendum, sanæ rationi prudentem discretionem suadere debent. Quamvis enim rectissimè ab omni ævo consentiant Medici Practici, quod *natura utilissimè ducatur, quorsum vergit*, atque sponte sua inclinat: tamen nullus talium probaverit, nedum jusserit, ut *inclinationem* talem seu propensionem jamjam emicantem, importuniore exagitatione ad *excessum* incitare, æquum ducatur. Imprimis, quum in hoc etiam negotio, magnoperè distingui debeat *facilitas* ad vomendum, cum *habilitate materiæ*: & *conatus* quidem vomendi, das Würgen, & *effectus* vomendi, das würckliche Erbrechen. Dum *illud* satis sæpe sese exserit, sine justo successu; nempe *materia motui* tali nondum satis obsequente, adeoque frustra suscipiendo nudi *motus* talis incitamento, jam sponte, per *materiæ* proportionatum obsequium deficiens, *intempestivo*.

XIV.

Ex adverso verò, quando etiam adhuc minus tempestivus ejusmodi vomendi *conatus* probabilis videtur: propter concurrentem velut ordinariè graviorem atque anxiam mole-

lestiam *cardialgicam*, cum *præmaturis* talibus inanibus conaminibus; *cohibitio directa* talium conaminum, imprimis per *adstringentia*, aut intemperantius *opiata*, *turbat* itidem febrem: quum potius, *materiæ* quidem, per *incidentia*, *digestiua*, atque *abstergentia*: *tono* verò ventriculi, per moderatiora *stomachica*, longe consultius atque efficacius succurratur.

XV.

Neque vero dispar ratio est consilii, *evacuationes Catharticas* Tertianæ Febri adhibendi; quandoquidem hoc ipsum etiam cœptum, si non *turbidè* procedere atque succedere debeat, discretionem hanc, habilitatis *materiæ* ad *motum* dijudicandæ, & *motus* ipsius concitandi, semper utique pro fundamento agnoscere debet. Siquidem aliàs hîc quoque, præsertim *importunioribus* Catharticis, *turbas*, neque contemnendas illas, injicere contingit, imprimis *Autumnali* tempore, ut è Tertiana in *Quartanam*, aut in *pedum inflationes*, fiat transitus; & tanto facilius quidem hoc posterius, si magis *Empirica*, imaginaria *methodo*, post *provocatas* tales evacuationes, (sed verum morbi fomitem non adsequutas) mox ad *suppressionem* totius febris transeatur.

XVI.

De qua quidem *præmatura suppressione* nequaquam contemni meretur ipsum vulgi, (nempe per simpliciorem observationem eruditi, & experimento in oculos incurrente cautioris,) judicium: Man solle das Fieber nicht zu geschwinde vertreiben. Nempe illud utique satis compertum habentis, quod ipsa Tertiana Febris, dummodo non *turbata*, nihil æque *fonticum* portendat, aut parturiat: quin illam moderatiùs perpessi, ad pristinam *integram* & *sinceram* sanitatem passim revertantur; Unde alterum vulgi veluti proverbium natum: Wenn man das Kalte nur recht überstanden, und außgewartet habe, werde man recht gesund darnach. Dum ex adverso, à *præmature suppressa* tali Febre, si nihil aliud, pro suo ca-

ptu,

ptu, tamen diuturnos languores satis animadvertant, unde ulterius effatum: Man müsse es hernachmahls nur desto länger außsiechen, oder außkrancken. Quæ certe populares observationes sæpe numero longe plus practici usus in recessu habent, quàm plusculæ *rariores*, observationes, si ab imperitis & ἀπράκτοις, non ut *rariores* considerantur; sed mox ad intempestivam *universaliorem* explicationem, atque adplicationem nude Empiricam, imprudenter transferuntur. Quæ res, quantum à dimidio propemodum Seculo, *Theoriam Pathologicam* atque *Therapeuticam* afflixerit, ingens certe operæ pretium reddit prudentius perspexisse.

XVII.

Quemadmodum autem *intempestivis* evacuationibus *Emetico Catharticis*, legitimus, tranquillior, atque ordinatior progressus & decursus febris, tamquam crasso quodam modo, *turbatur*: ita nihilo tamen minorem efficaciam etiam habet, Evacuationis *Diaphoreticæ*, s. *concitatio* atque provocatio imprudentior & intempestiva, s. decentis atque tempestivæ, *neglectus*, aut plane *cohibitio*. Ex priore enim, pullulat non solum ipsorum Paroxysmorum acerbior *æstuatio*, cum *Cephalalgiæ*, anxiæ *angustiæ*, *impatientiæ* caloris excedentis, *sitis*, *inquietudinis* in artubus, exasperatione: Sed fit etiam, ut vel plane nullus *sudor*, ne quidem justiore deinde tempore, obsequatur, vel, sicubi ita *præmaturè* sudor expellatur, neque juvet aut sublevet patientem, sed fatiget potius & delasset, neque servet communiter modum, sed sudent patientes immodicè. Immò sternit hæc inconsiderantia viam, in *spongiosioribus*, ad *inflationes* œdematώδεις, *apostaseos* aliqua ratione: quin apud cujuslibet texturæ ægros, *diuturnis* artuum languoribus, & ὀστεοκόποις lassitudinibus, ansam præbet, quod vulgus notat formula: Das Fieber sey in die Glieder geschlagen. Quorsum referendæ sunt Ataxiæ, jam supra, de *æstus exacerbatione*, notatæ. Quid, quod

hac

hac ipsa *turbatione*, febris hæc ad solitò longiorem durationem atque pervicaciam deducitur.

XVIII.

Acriùs autem fere, quàm errores tales circa evacuationes augendas, *turbat*, & pervertit febrem, *proportionatarum* evacuationum, *quantitate*, *loco*, atque *tempore*, convenientiorum, *cohibitio & repressio*. Ubi, quum de *Vomitu* & *Catharsi* jam aliquid dixerimus, venit adhuc notandum de *sudatione* tempestiua, perperam *impedita*; quod patientes, senescente jam febris reliquo vigore, itidem unum è *duobus* incommodis, immò potius è *tribus*, inde reportent. Dum nempe (α) ab hoc errore, tota febris *diuturnior* atque *pertinacior* evadit: (β) *languor*, *gravitas*, *tensiva lassitudo* in artubus, etiam cessante jam febris *typo*, diu patientem ad huc obsident: aut (γ) sic affectis, postea per pluſculum temporis, *spontanei largi sudores* eveniunt; qui, vel quoties *liquida*, imprimis *calida*, adsumunt, ipsis citò erumpunt: vel simulatque *obdormiscunt*, & quàmdiu dormiunt, diu æque atque noctu, extra aut intrà lectum, copiose emanant: & non solum re vera lassant ægrum, sed familiariter etiam, metu gravioris & altioris periculi macerant. Tantò magis, cùm hæc talis nimia *propensio* ad sudandum, vix umquam reliquam *totam* constitutionem integræ sanitati conformem, comitetur: sed semper adhuc aliquid *lenti* febrilis genii recondere videatur, tam *virium* corporis, quàm *alacritatis animi* intuitu, & *adpetitus*, quieti *somni*, *siticulositatis*, aut ad minimum *humiditatis* oris, quin & *alvi*, à sincera sanitate ad huc dissidentibus defectibus.

XIX.

Quamvis enim minus forte, quàm bene multi alii, ignoremus, quod hic *ultimus* affectus, post typum febris *conquiniscentem* ita adhuc luxuriantis *sudationis*, non tam familiariter *legitimis* Tertianis, vestigia legere soleat: & quidem ex allegato præsertim errore, legitimos *tempestivos* sudores

 ne-

negligendi & sufflaminandi: non tamen ita alienus est etiam à *legitima* Tertiana, imprimis in constitutione *plethorica*, & reliquo febris *typo*, satis *ordinatè* atque tolerabiliter progresso. Quid vero, quod etiam hic error, in *fervidiore* simplici Tertiana, per totum decursum, immò per importuniores *priores* paroxysmos admissus & continuatus, simplicem non ita raro in *compositam*, aut certe *degenerem*, transformare, observari possit.

XX.

Tanto certius autem occurrent solertiori observationi, illa exempla, quod ab hoc defectu, de cetero satis recte decurrere & requiescere visa Tertiana Febris, levioribus occasionibus, imprimis à *sensu* frigoris ambientis, denuò cooriri soleat: & quidem magis magisque à sincera *simplicitate* deflectente modulo; immo, si nihil aliud, certe majorem *pervicaciam* servante, nec etiam reliquæ *Therapiæ* Tertianæ legitimæ, amplius l. exacte quadret, l. obsequatur. Et tanto magis hoc quidem, quo magis pertinacia talis in *consuetudinem* velut adducitur.

XXI.

Egimus huc usque de *diversis*, tamquam per particulas, *viis* atque *modis*, febrem Tertianam *turbandi*; & hujus turbationis ulterioribus *deterioribus* consectariis. Superest durior nodus, nempe *totius* febris in discreta occupatio & *suppressio*, intempestiva atque *præmatura*; Ubi inter alia scandala, quæ pessima Polypragmosyne, & libido alienis negotiis atque officiis sese immiscendi, ad improbissimos talium ausuum effectus, jam pridem publica detestatione notatos, superarat, ut ex illa officina etiam procuderetur medium tale, sanitatem hominum in varia, & passim gravissimè sontica pericula atque damna conjiciendi. Et quidem adhuc sub personâ, scenam odiosiorem reddente, turpis *lucri* captandi, sub *privilegio* hujus nundinationis. Durius sonare videtur Apostoli effatum, quando *furem*, *homicidam*, & *alieno officio*

se-

ſeſe ingerentem, in eamdem tribum conjicit: ſed nimio certe durius, cuique bono, videbitur, harum rerum culpam velut uno eodemque actu in ſe admiſiſſe. Quid enim, ſi inhoneſtum illud *pretium* ſpectetur, quo ſub primo arctiore ad huc privilegio, palinare hujus furfuris remedium divenditum eſt, de bona fide hujus *lucri*, in animum venire poterit? Quid, ſi de damnis, in *ſanitatem* atque *vitam* hominum inde redundantibus, bonæ fidei æſtimatio inſtituatur? Dicent: At bonæ fidei fuit bona *intentio*; dum malorum eventuum talium ignari fuerunt, & meliorum ſecuri, propolæ, immò monopolæ. Quid autem aliud hoc erat, quam temeraria in *alienum officium* ingeſtio, & rei, longe circumſpectius examen promerentis, ignorantia nimis quàm vincibili, in ſcopum à ſuo officio alienum, intruſio: & quidem ſub odio illo intemperantiſſimi *lucri*.

XXII.

Habent tamen illi, ſepoſito omni dubio, quod regerant. Invenit artificium hoc univerſalem adſenſum: adeoque approbat, vix non totus, directe *officium* profitentium chorus, ſaluberrimam hujus remedii efficaciam: & ſi quid utique hîc peccatum eſt, nimio plus, decurſu temporis ab aliis, quàm iſtis, factum hoc eſt, & patratum. Sed quid dicit Apoſtolus: Per unum hominem peccatum introductum eſt, & per peccatum mors; & quamvis utrumque ad omnes homines perpetraverit: certe tamen gravius atque pejus egit, qui primus introduxit; abſque quo ſi fuiſſet, nec ultra dimanare contigiſſet. At quis eo ipſo etiam ſuſceperit omnes alios excuſare; quis autem etiam ſuſceperit, ſine fructu accuſare? Satis eſt rem ipſam loqui: id unum ſatis eſt meminiſſe, judicia Dei Abyſſum eſſe.

XXIII.

Enim vero ſatis erit, improvidorum atque temerariorum auſuum, fucos atque larvas, breviter & nervoſè excusſiſſe. Excuſatio, qua malam ſuam cauſſam pervicaciſſimè

"tuentur, *Corticis Peruviani* Patroni, nititur illa adſertione, "quod utique remedium hoc, innumero, & inſuper conſtante, "experientiæ ſuffragio, Febrem Tertianam ita profliget, ut "immanis ægrorum numerus produci poſſit, qui hujus uſu, "ad plenam ſanitatem reſtituti fuerint. Audeant autem ne-"gare, pro reliqua ſua confidentia, quod etiam numerus ſatis immanis, ſi eventuum dignitas imprimis æſtimetur, in *graviſſima* inde mala, & *ineluctabilia*, prolapſi ſint. Statim dabimus vades, quos non auſint, ne ejurato quidem pudore, rejicere. Unde eſt, ſodes, quod ipſe populus, remedio huic paſſim graviſſimè diffidit? A *perſuaſione*? Quotusquisque autem eſt, qui *diſſuadet*? & quem audire ſolet populus, *unum*, contra tantum numerum, in unam adfirmationem conſentientium? Deprehendes, non à perſuaſione, ſed à *triſti experientia, damno ſuo*, ſapere didiciſſe.

XXIV.

Mollius itaque loquuntur alii, & ipſi infauſta experientia moniti; diſcretionem adhibendam eſſe, poſſe certe peccari, immò ſolere: neque injuſtam eſſe indignationem; Sed iniquius futurum, propter *abuſum*, *uſum* tollere, & quod *ſecundum quid* illud meretur, *abſolute* improbare. Modeſtia, ubi locum invenit, in promtu eſt viro bono. Proponimus itaque, ita moderatioribus, ſaltim hoc problema: "Remedium, quod magna diſcretione atque circumſpectione indiget, adeoque tàm propinquum eſt *abuſui* gravi, quàm legitimo *uſui*, juſtumne ſit & æquum, illis laudibus condecorari, quæ longe certiorem irritent abuſum, quam legitimum "uſum? Liceat geminum adjungere: Unde factum videri "poſſit prudenti arbitro, ut *abuſus* ille, tam ſæpe noxius, eo "usque increbuerit, ut hodie ne quidem ingens jam *adſenſus*, de neceſſaria prudentia & diſcreta moderatione circa "*uſum* hujus remedii, non valeat illud amplius extorquere "ê manibus innumerorum temerariorum graſſatorum, Empiricorum, mulierum, veterinariorum, circumforaneo-

"rum,

"rum, balneatorum, tonſorum, atque Seplaſiariorum, immò, pudor! Medicorum: per inſcitiam & ignorantiam, & "gentilem his tribulibus temeritatem, manifeſtò abuſus potius, quam uſus, compotum. Proferant his *problematibus* reſpondentem ſolutionem: Suppeditent cordatum conſilium, quomodo rei ita in anguſtum deductæ, ſubveniri poſſit, ut certior ſpes ſit, (quæ eſt anima boni conſilii,) *effectus*. Conſiderent, ſit ne fiducia juſta, illos *diſſuadendo* profecturos, quorum totus ferè ordo, ſuaſor atque auctor fuit. Quam aliam vere ſalutarem ſpem concipere poſſint, præter *unam* illam, quam nimio certiorem jam notavimus, ipſius potius *populi*, quam in quidvis audaciſſimorum, Empiricorum, experientiam, numquam in id conſenſurorum, quod *Diogenes* petebat, ut cum votivis tabulis, à *naufragio* ejectorum, conferatur numerus *iisdem navibus ſubmerſorum*.

XXV.

Quid autem, pro candore, quem de ipſis nobis pollicemur, ad illud dicent: "Si Febris Tertiana, undique ſecura "methodo, & remediis innoxiis, ſanari poteſt; quo jure re"currere fas eſſe poſſit, ad remedium, cordata ipſorum con"feſſione, ita ambiguum, ut in eo utique haud difficulter er"rari & offendi poſſit? Dixerint, *breviore* ſimul atque *certiore* efficacia, *corticem* hunc coërcere febrem, quam ullum aliud remedium. Sed facile animadvertent, quod hæc ipſa ſit præjudicialis illa quæſtio; an febris talis, iterum dico, *juſtæ* atque *efficaci* alii methodo adhuc refractaria: adeoque nondum ſatis ſubactis, veris ejus *materialibus* cauſſis, *ſupprimi* atque *cohiberi* debeat, aut æquo jure poſſit; ſine gravi periculo, à *retenta* tali *materia*, cohibito ſaltim *motu* & *progreſſu* ejus *expulſorio*, non fruſtra metuendo. Si verò ſolùm ita velut in *ſubſidium* reſervare hunc *corticem* contendant, ut tandem, tamquam *certiore* remedio illo, egregie proficere ſperent; Quamvis hic etiam ſumma certè diſcretione opus ſit, ad modo commendatam difficultatem recte & ſin-

ſincerè tollendam; & dijudicandum, ubi revera febris talis, ſolo *motu* adhuc inſultet, *materia* vel nulla, vel ſatis *proportionata*, non amplius peccante: Tamen neque tanti eſt *neceſſitas* hujus *corticis*, etiam in tali caſu, quin ejus efficacia, tantopere animos faſcinans, compenſari poſſit aliis remediis, ne latum unguem concedentibus, hoc ipſo effectu, huic *cortici*: Interim in eo differentibus, quod non tam facile omnibus Empiricis in manus cadere poſſint, ſi modo prudentes Medici eâ cautione utantur, ut ne quidem ſciola illa turba pharmacopæorum famulitii, comprehendat, quo proprie *ſcopo* atque *fine*, in talibus caſibus, hoc remedii genus, præſcribatur.

XXV.

Nam, ut ad noſtrum utique negotium revertamur, illud ſatis certum & nemini amplius circumſpecto & perito Practico ignorandum, eſt, quod hujus *Corticis abuſus*, ita plane in vulgus effuſus atque diffuſus, & *certiſſimus*, & *promtiſſimus* & *frequentiſſimus*, graviſſimorum quorumlibet noſtræ conſiderationis affectuum atque effectuum, ſit architectus. Ita enim, quàm mala fide *cortex* hic febrem *ſupprimat*, ſimplicisſimè ex eo colligi poteſt, quod non ſolum valde familiariter, febris per eumdem curata credita, *denuò* cooriatur atque redeat: ſed hoc tanto magis atque certius, quando ſimpliciter *cohibitorius* & *adſtrictorius* ejus effectus, (quem præſentisſimè & manifeſtisſimè *alui ſtipatione* exſerit,) remedio quocumque huic effectui contrario, v.g. *purgante*, minuatur aut diſſolvatur; adeoque *materia* temere retenta, qualitercumque iterum commoveatur. Adeo, ut in rei veritate, à nulla alia, modo non ſimpliciter hujus æmula, methodo, tam facilis *relapſus* hujus febris, contingere usquam obſervetur.

XXVII.

Qua de re dicendum adhuc aliquid omninò erit: de *methodo*, inquam, efficaciæ hujus *corticis* æmula. Quis enim

enim tam blennus est, ut illud pervidere non possit, quomodo pessimè collocata illa sagacitas, de *efficacia* remediorum, simpliciter *effectui* illorum quadrante, *Therapiæ* Medicæ calamitosam illam perversionem conciliaverit, ut neglecta prorsus morbidarum *caussarum*, ad suos effectus edendos, *verâ* energia, & nihili æstimata *sincerâ* veritate *effectuum*, ad *fidam*, *plenam*, & *constantem* curam morborum sufficientium: Si modo quidquam quemquam, quantumcumque *malè fidum*, *temporarium*, *palliativum*, effectum præstare adparet, statim inutili verborum pompa, & inani solertiæ ostentatione, properetur, ad declarandas non solum *caussas* effectuum horum, sed, qui est mali fundus, *generalissimorum*, temere & mala fide pro *utilissimis* ebuccinatorum: non vero *specialium*, modò nominatorum, ut *superficialiorum*, *transitoriorum*, *palliativorum*, & ad *summam* negotii, male fidorum. Quem vero cordatum harum rerum æstimatorem fallere potest vera caussa, unde hi errores in Medicam *Therapiam* irruperint? nempe è male collocatis, imò subinde male intellectis, *generalibus* & *confusis*, *physicis*, & *trivialibus chymicis*, fragmentis, evanido studio conquisitis: *imperitia* verò *practica*, tam *historica*, veræ *indolis* atque *ætiologiæ*, quàm *Therapevtica*, *fidæ* curationis atque sanationis, morborum.

XXVIII.

Quod ne temere asserere videamur, quis, quæso, cordatus Vir, si I. è solida *Pathologica ætiologia*, (è vera, nihil manca, & nulla circumstantia conclusionem fallente, morborum *indole*, haurienda,) perspexerit, quod in febribus, non solum *motus* extraordinarii, (nempe respectu œconomiæ corporis, nullis impuritatibus gravati,) sed ante omnia, *materia*, *per* aut *propter* quam *motus* tales cooriuntur, præcipuam considerationem ad se vocet: II. E vere *scientifica Therapia*, *methodum* agnoverit, quod ante omnia *materiarum* talium, sive *correctioni*, quoad ejus fieri potest, sive

or-

ordinatæ, atque rectè *maturæ*, *emotioni* earumdem è corpore, adeoque hujus ab istis *depurationi*, & repurgationi, omnis intentio adhibenda veniat. III. Ex ipsa debitè circumspecta *Practica* observatione, viderit, quod istius furfuris artificia, non solùm perversa ratione hic incedant, *materiam* non attingendo, *motus* autem ad hujus eliminationem collineantes turbando; sed etiam, *tot exemplis*, didicerit, quod effectus horum remediorum, non solum *inconstantia malefidus*, sed etiam *deteriorum* ulteriorum malorum eventuum ferax, inveniatur: Quis, inquam, cordatus vir, curiositatem suam non impendet, non tam ad detegendam caussam, quamobrem hos adversos effectus medicamenta talia præstent: sed, tamquam in re bene gesta & gerenda, talibus etiam alia *parallela*, pari *infido* effectu pollentia, adhuc subrogare, & ad latus ponere, in animum inducet? Unde apodictica certitudine pollere, securi sumus, nostram adsertionem, quod, quicumque hoc faciunt, *imperitia* dictarum rerum, nempe verè *medicarum*, peccent: quum profecto, si hoc non esset, longe adhuc odiosiori culpæ sese alligarent.

XXIX.

Quem verò peritum fugit, quod jam à longo retrò tempore, vel inter ipsum vulgus, ad profligandas *Tertianas*, celebratum fuerit, *Quinquefolium* cum toto, *Tormentilla*, aut *Radices* harum; passim etiam *Plantaginis* radix, & *Polygonum* seu *Centumnodia*: nempe omnia *adstrictorio-suppressoria* efficacia, *Cortici peruviano* parallela. Nisi quod *largiores* talium doses, ævum ad palatum ægrorum sese acommodans, & succinctis præbiis intentum, dissuasisse videantur talium usum, & parvis dosibus parem effectum pollicentia *adstringentia*, *Martialia*, *alumen*, & similia, substituenda suasisse. Interim, dum nec ipsa *Chin china*, ferè aliis, quàm *quantitate* nauseosis dosibus, usurpata, expectatum illum effectum edat; quid attinebat, vel illi tantum-

tumdem indulgere, vel in ejus locum ſuccedanea talia ſubrogare? Profectò, uti Vir prudens, præſertim in negotio non contemnendi momenti, nihil negligere debet, quod ad ejus uſum inſerviat, ita neque fallere debet ejus circumſpectionem, obſervatio illa, quod utique nec ipſum vulgus, notiſſimis illis ſibi remediis, facile *uti* aut *abuti* obſervetur: quamobrem autem, quæſo; niſi quod ab illis inconditos eventus paſſim expertum, illis non temere fidere didicerit. Quæ certè res tam in *uſurpandis*, quàm *ſubrogandis* paris culpæ artificiis, cur non tantò cautiores reddat, qui immenſum quantum prudentiores eſſe præſumuntur, quorumlibet æquorum arbitrorum judicio permittimus.

XXX.

Sicut autem hoc artificium, immò verius & bono jure meritoque ſuo dicendum, *artis vitium*, maxime propterea, præcipuam conſiderationem meretur, quia nullo alio, neque *certius* & *facilius*, neque hodie fere etiam *frequentius*, Tertiana febris *turbatur*, & *corrumpitur*; nec etiam vera *ætiologia* hujusmodi mali effectus, ſimplicius atque facilius, in ullo propemodum alio erroris genere, monſtrari atque comprehendi poteſt; nec proinde etiam & faciliùs evitari poteſt, & juſtius debet: Ita alterius adhuc, inter hodiernam licentiam, deteſtante jam olim Plinio, *per mortes experimenta faciendi*, hinc inde temerariis Empiricis adhuc familiaris, &, pro more talium, vix extorquendi, remedii, ne ipſa *allegatione* peccandi occaſio, per accidens præbeatur, ne quidem mentionem facere dignum ducimus, quum præſertim D. D. Præſes hanc rem latius jam egerit, inter obſervationes, Menſe *Novembri* 1698. propoſitâ. Et prudentiſſimè certè, & cordatiſſimè, *Spartanos* interrogatos, quamobrem Legibus ſuis, nullum adverſus *parricidium* ſupplicium ſanxerint? reſpondiſſe memoriæ proditum eſt, quod tale crimen à ſua gente committi poſ-

 ſe,

se, non credidissent. Unde optandum profectò esset, ut non solum inter homines, sed plane pro bene moratis, immò doctis, haberi contendentes, ne dicam Christianos, flagitiosa talis temeritas, ne credi quidem posset, nedum argui & notari deberet. Unde pedibus certè, quod ajunt, in sententiam imus Celeberrimorum Virorum, in allegata observatione, cum debito honore laudatorum, Excell. *Rosini Lentilii*, de hoc ausu eloquentis: *Prudens Medicus, & conscientiæ suæ studiosus, ab his sibi cavebit. B. Joh. Jac. Wepferi*, ingenuè fatentis, *se ab usu ejus abhorrere, quantumcumque etiam præparatum, aut, nescias quomodo, fixatum, deprædicetur:* & denique Dn. *Crugeri* verbis: *quæritur, si nonaginta novem tali remedio contingeret à Quartana liberari, Centesimo autem moriendum esset, an tali remedio, salva conscientia, Christianus uti possit?*

ἀλλ' ἤτοι μὲν ταῦτα Θεῶ ἐν γούνασι κεῖται.

XXXI.

Progredimur igitur potius, tam ad *Theoreticam*, quam *Practicam* demonstrationem, quod hujus generis *turbationes*, atque *corruptiones* ab hactenus allegatis *anomalis methodis* atque *remediis*, revera non solum per *fallaciam* quamdam *non caussæ ut caussæ*, ubi obtingunt, evenisse videantur, & *speculabundâ* opinione atque interpretatione judicentur: Sed in rei veritate, & *possint*, & ceteris paribus, & facile dabilibus casibus atque circumstantiis, *non possint non* hoc efficere. Certè, ut nihil facilius, per *intellectus* humani æque, atque *voluntatis* originariam labem, latius diffundi & extendi solet, quam *errores*: Ita, cui alteri rei æquiore jure tribui poterit, etiam hæc, Febrem *turbandi*, atque *corrumpendi*, certior culpa, quam *neglectui* solidæ contemplationis atque Pathologiæ, *Febris*; adeoque erroneo conceptui de vera ejus indole atque constitutione. Suo utique loco atque fato relinquenda hic venit illa, ut vulgò ajunt, temporum injuria, qua factum videri possit, ut

ab

ab antiquiſſimis temporibus, in hunc usque diem, tanto magis autem poſtremo hoc ævo, magno conatu, in veriores rerum cauſſas diligentius inquirere profeſſo, hanc rem, e manifeſtioribus obſcuritatibus, & paſſim frivolis tricis, in clariorem lucem prodire nondum obtigerit. Antiquisſimi quidem, indice partim, partim teſte, *Hippocrate*, ſub hiſtoricis illis *Criſium*, quin *Eccriſium*; *febrilium*, adnotationibus, ſtraverunt jam viam poſteritati, generaliore illa ſua agnitione, quod *Criſes*, ſint *effectus naturæ, propria ſua energia cum morbo concertantis & pugnantis*. Quod tanto majorem conſiderationem meretur, quàm nulla difficultate ex *Hippocrate* colligere liceat, quod tanto numero paſſim ab ipſo memoratæ *criſes*, potius ſub talium morborum decurſu, *ſine artis* concurſu, quàm cum hoc, eveniſſe ab ipſo obſervatæ ſint: aut, ſi cui contrarium placeat, tanto certior ratio inde peti poſſet, cur in familiari, ejus temporis, uſu *Veratri*, (vehementibus *vomitibus, fauces, collum, caput*, percellentis,) tam frequens, ut propemodum apparet, obtigerit *Anginarum* & *Parotidum* in acutis febribus ἐπιγένεσις. Niſi quod *Hippocrates* remedium hoc ad tales febres vix uſquam laudet: quamquam hoc etiam, ſi ſuſpicionum incideret ſcrupulus, vel propterea *omiſiſſe* videri poſſet, quod harum rerum colluſionem ipſe quoque ſuſpectam habuerit. Enimvero, quod alibi etiam docuimus, ſi *Hippocrates*, tum alibi paſſim, tum imprimis *Epidemicorum* libris, non tam ſolum cordi habuisſet, *pauciores* hiſtorias adnotare, ubi in *Epidemicis* febribus, deteriores quædam, pejoris *Eccriſeos*, aut *Apoſtaſeos*, epigeneſes obtigerint: Sed potius, quomodo magno numero eadem febre correptorum, non tam ad *mortem*, quàm etiam ad *ſanitatem* reportatam, eædem proceſſerint, & exiverint: ut ibi non injuria loquuti eſſe nobis videmur, *aurei* potius eſſent hi libri, qui ita, uti jacent, quaſi *plumbei* dicendi videntur. Interim ſarcire poterat, & hodie-

D 2 que

que certe poterit, defectum hunc, prudente ejus agnitione occurrens occasio, locupletissimis exemplis illum corrigendi.

XXXII.

Qua nempe contemplatione, cum debita considerantia institutâ, nulla sanè difficultate dilucescet, quod hujusmodi febres, & ipsa, de qua nobis susceptus est sermo, *Tertiana*, (ut etiam latius & ex instituto, propria Dissertatione de hac Febre, tamquam omnium reliquarum paradigmate, monstratum est,) universis illis diversis humorum *restrictionibus* & *commotionibus*, quæ *Paroxysmum* proprie formant, nihil manifestius agitet ac intendat, quàm *materiæ* morbidæ, imprimis in hac febre, *Ventriculo*, aut *proximis viis*, inhærentis, partim *dispositionem* ad excussionem, partim actualem *elisionem*: partim denique tàm *qualitatis* sanguinis, circa istam primam contentionem, diu intra magna interiora vasa restagnando lentescentis, fortiore circulatione, debitam iterum *attenuationem*: quàm *quantitatis* ejus, hoc ipso fortiore locali atque intestino motu *colliquatorio*, *imminutionem*; Unde *Plethoricis*, pars paroxysmi *æstuosa*, & importunior, & imprimis longior, obtingere observatur. Sicuti denique, sub *finem* paroxysmorum, legitimè, spontè succedentes *sudationes*, *ventilationem* tenuioris serosæ, sed & *orgasticæ*, portionis, sub diuturno illo, juxta localem, intestino, *æstuoso* motu extenuatæ & exagitatæ, utiliter absolventes.

XXXIII.

Quæ res uti *physicò mechanicam* aptitudinem atque efficaciam, ad effectus similiter *physico-mechanicæ* necessitati & utilitati quadrantes, manifestò habet; interim debito & proportionato *moderamine*, tamquam vere *organicâ* proportione, *dirigenda* & *regenda* venit: ita certe *ars* nullum alium scopum sibi hic præfigere debet, quàm ut ante omnia *materiæ dispositionem*, ut *motibus* illis *elisoriis*

tan-

tantò minus negotii facessat, quoquo modo juvet & promoveat; siquidem hoc unum utique est illud præcipuum, quod *Ars* habere sive potest, sive debet, ut *materias motibus* expurgatoriis magis obedientes reddat; dum interim *natura* ipsa, nihil nisi *motibus* peragere compos, subinde per longiores atque operosiores ambitus & ambages, hic incedere atque procedere necesse habet, ut *motibus* variis, ad materiam *mobilem* reddendam, connitatur. Quando vero *Ars* hoc suo scopo, *materiarum* intuitu, potita est, tunc demum considerare integrum est, quomodo reliquis spontaneis naturæ conatibus, ad illam *emovendam* congruè collineantibus, vel indulgere conveniat; vel illis etiam, sicubi opus videatur, *moderamen* aliquod adhibere.

XXXIV

Quibus autem omnibus, ipsa veritatis simplicitate conspicuis, *intentionibus* & *progressibus*, quam crasso modo contra grassetur, indiscreta illa simpliciter *adstrictoria cohibitio*, & *suppressio* omnium talium conatuum, seu moliminum naturæ, juxta usitatam ordinariam œconomiam vitalem, *motorio - exoneratoriam*, uti satis in aprico positum est: ita confirmat hoc tanto luculentius, facili solertia absolvenda illa observatio, quod, quantò manifestius *Febris Tertiana*, *Diætæ inordinatæ*, & imprimis solidiorum ingurgitationi, aut conjunctæ nauseæ, superveniens: in qua nempe constitutione, *moles*, aut *tenacitas* materiæ certius peccat: quomodo, inquam, ita constitutæ Tertianæ, temerè objectæ tales *cohibitiones*, non solum *certiorem*, sed etiam *manifestiorem*, turbationem, atque corruptionem, objiciant & inducant. Superest, ut ad debitum examen revocetur, & rationis atque intellectus lumine collustretur, præfracta illa, & imprimis simplicioribus tanto facilius imponens, interloquutio experientiæ nudæ; Quod nempe immenso numero hominum, remedium hoc non solum salutariter cesserit, non tantum ad

cohibendam febrim, sed prorsus etiam ad *integram*, & nulla *mala consequutione* contaminatam, sanitatem impetratam: Sed etiam hodieque idem adhuc facere deprehendatur.

XXXV.

Ad hujus rei examen, *duo* citandi veniunt *testes*, immò *tres* potius, ut optima forma judicium instrui possit. Ut à *simpliciore* atque notiore fiat initium; facile adparebit, quod remedii hujus usus nemini usquam felicius cedat, quàm subjectis, tàm reliquo naturæ *robore* atque tolerantiâ conspicuis: quàm in *vitæ genere* comprehensis, quod vividiores *voluntarios motus* involvat: *plebejis*, *operariis*, *opificibus* laboriosioribus. *Tenerioribus* autem, tàm *corpore*, quàm *animo* debilioribus, atque *sensibilioribus*; aut *turbulentioribus*, & *voluntariorum motuum* vel minus compotibus, vel alienioribus ab iisdem, nimiò frequentius, & satis familiariter, manifestiùs, multo sensibiliùs magis magisque *incommodè* eveniat. Ubi nempe facile est dispicere, quamobrem intempestivæ illæ *stricturæ tonicæ*, per medicamenta *involuntario* corporis motui injunctæ, *voluntariis motibus* correctionem adsequentes, quietiorem successum pejorum progressuum & eventuum interpellent & præoccupent: in illis autem, ubi his voluntariis motibus minus patet locus, contrarium eveniat.

XXXVI.

Secundum testimonium, petendum est à paulo circumspectiore, aut minus tali, *usu* hujusmodi remediorum. Ita enim innumeris certe exemplis illud passim obtingit, ut ita demum hujusmodi remediorum usus, non incommode cedat, sed potius feliciter plenum salutarem eventum adsequatur; quando, post *præmissa* alia, *materiam* ad meliorem frugem ex parte reducentia, aut post factas jam insignes *materiæ* talis *subtractiones* & *evacuationes*, remedia hæc non amplius ita *immaturè* subjunguntur, adeoque *reli-*

qua

qua ſimplicior *commotio* febrilis, illis ſolùm reprimitur atque ſiſtitur. Ubi nempe, licet non omnium ſit comprehendere, prudentioribus tamen minus difficile eſt agnoſcere, quod utique *motus* hujusmodi, ut varii alii, *longo*, peculiariter *ordinato* uſu, ita in *conſuetudinem* abeat, ut vel nulla, vel minime certe proportionata, *materiæ* culpa, diu adhuc obverſetur: unde imprimis magis inſons hujusmodi remediorum efficacia, laudem illam ſuam adquiſivit, è tali *contumacium diuturnarum* febrium cohibitione: quam fruſtrà, *methodo* toti negocio minus exæquata, alii adgreſſi ſunt, reſpectu ſimpliciter ad *materias*, tamquam perpetuos fomites horum motuum, (& hoc ipſum quoque è male fundatis recentioris Phyſicæ opinionibus) nequaquam directo. Quum inter varia alia, documenta ſolius *motus*, „ citrà *materiarum* ullam probabilem proportionem, etiam„ illuſtrari poſſint exemplo notiſſimo, quod homines, de„ reliquo alacrioris & attentioris indolis, ſi è nocturno ſo-„ mno ita excitentur, ut mox ad alacritatem aliquam exper-„ giſcantur, ſuccedentibus multis noctibus, non ſolùm„ ſponte iterum ita evigilent, ſed familiariter ita exquiſitè„ eodem ſtato tempore, ut, ſi horologii aliquod indicium„ primo illi tempori propius reſponderit, etiam ſubſequens„ illa ſpontanea evigilandi periodus, eamdem illam horæ„ menſuram admodum exquiſite ſervet: quod quidem ad-„ huc notius eſt, in proæretica illa, certa quadam matu-„ tina hora evigilandi, *adſuetudine*.„

XXXVII.

Tertius autem teſtis adhuc majore cum attentione, ad propiores articulos probatorios, citandus venit. Nempe, ita familiariter, ut vel paulò ſolertiorem attentionem minime posſit ſubterfugere obſervationis veritas, deprehendere licet, quod *ſani* ante hac undiquaque homines, artificiis talibus aliquantò *præmaturius*, aut *importunius*, occupata ſua febre, in poſterum ejusmodi incommodis affici ſe-

ſe

ſe ſentiant, ut vel *appetitum* ſuum ſatis incitatum, *parvâ*, ad hanc proportionem, adſumtorum quantitate, mox evaneſcere advertant; vel, ſi illi indulgeant, manifeſta incommoda, *olim* à pari auſu ſibi penitus *ignota*, experiantur, *anguſtias*, *tenſiones*, atque *gravitates* per præcordia, *ructus* & *flatus* moleſtos, immò *colicas* tenſiones, *morſus*, *torſiones*, *borborygmos*, *torporem* atque *ſomnolentiam* oſcitabundam, *ſalivæ* frequentem in os confluxum, *capitis* gravitatem, aut plus minus *vertiginoſas* turbationes, *faciei* ruborem, immò univerſaliores *volaticos calores*, *ſiticuloſitatem*, diverſorum ciborum inuſitatam *nauſeam*, &c. Immò velut in genere, ad *frigoris* imprimis, quin etiam *caloris*, viciſſitudines, longe ſenſibiliorem, quàm antehac, *moleſtiam*: &c. Quæ res ſæpe in plurium menſium ſpatium excurrunt: à quibus facilis, & paſſim familiaris, fiat progreſſus ad plura *exſtantiora* nova, aut certe *ulteriora*, ſinceræ ſanitatis detrimenta.

XXXVIII.

Quid autem notius eſt atque manifeſtius, quàm quod talibus artificiis à *Tertiana* Febre liberati, non ſolùm aliis revera levioribus occaſionibus, in illam denuo *relabantur*; Sed illa imprimis, quod, quum hæc artificia, & cumprimis *Cortice Peruviano* perpetrata, non ſolùm ordinariè *alvi* debitum ſucceſſum, præter omnem prægreſſam adſuetudinem, valde *remorentur*: ſed etiam, ſi hic illorum *effectus* ſtimulo aliquo *interpelletur*, & contrarius inducatur, velut ordinariè ipſa quoque febris reſuſcitetur. Quod profectò tali medicatione, tantum abeſt, ut ulla alia ratione, quàm *inſufficientis* illius curationis *enervatione*, evenire poſſet aut ſoleret; ut potius toti mundo notum ſit, quod non ſolùm *purgationes* etiam quantumcumque vehementes atque *importunæ*, quidlibet potius aliud, quam *Tertianam* Febrem, concitare valeant; Sed etiam in ipſa *Tertiana* Febre uſurpatæ, (niſi plane intemperante & incon-

dito

dito usu) illam nullatenus exasperent; quin potius, *prudenter* & subordinato usu administratæ illi *conducant*; in genere autem toti huic febri utilius, nedum tolerabilius, sit, *liberam* potius, quàm *desidem*, nedum *supressam*, habere alvum.

XXXIX.

Quibus sane rebus, ea, qua decet, *solertia*, quantum ad veritatem *historicam*, & *prudentia*, ad usum *pragmaticum*, debite perpensis, næ ingens lacinia, è picto illo laudum hujus medicationis velo abrumpetur, quo veritatis simplicis fulgor hactenus interceptus fuit. Simul autem elucescet etiam illius eventus ratio, cur in aliis quidem talibus ægris, pejores tales eventus, *impetu* quodam irrumpentes, luculentius culpam detegant: in aliis autem, *longa* quidem, sed tamen satis *continua*, & insuper *conspicua*, serie, sinceram sanitatem ita turbent, ut sensim sensimque enervatam & labefactatam, denique in eadem illa *præcipitia* adducant, quæ alibi nihil dissimulato successu & progressu adiri, res ipsa loquitur.

XL.

Unde certe est, quod homines antehac satis pancraticè sani, in alios, molestissimos, aut *contumaces*, quin *periculosos* atque intractabiles, sanitatis lapsus devoluti, vel paulò solertiore interrogatione, passim deprehendantur, inconstantioris, aut manifestius enervatæ sanitatis suæ *Epocham*, diserte à tempore, quo in *febrem* talem inciderint, connumerare. Utpote à quo tempore, stabilem illam & intemeratam, nihilque interruptam, integritatem sanitatis suæ, non amplius sibi constitisse, satis commeminerunt. Quæ certe animadversio, uti totam nostram rem confirmat; ita habet sæpenumero, tanto certius autem à propiore adhuc sinistrorum eventuum tempore, insignem illum usum, ut Medicus hujusmodi eventibus, è præcedentis alicujus morbi *corruptione* prognatis, ad illum ipsum etiam,

& illum respicientes magis fidas medelas, intentionem suam dirigere, adeoque felicius præsenti quoque sanitatis detrimento, tamquam è fundamento, consulere possit.

XLI.

Sicut ex adverso, summo quoque jure meritoque suo, *solertioribus*, & utilissime curiosis Practicis, etiam illam adhuc animadversionem commendamus, ut prudenter observent, quanto pejores *mores*, & variam *contumaciam*, præ se ferre soleant ejusmodi morbi, qui è *turbatione*, & *corruptione* febrium ortum nacti, altiùs *radices* egerunt; quàm similes, ab aliis caussis *lentioribus* initia sua trahentes. Quæ certe res, uti solerter attendentibus vix poterit dissentiendi locum relinquere: ita tanto magis, non tàm solùm utilem, quam certe necessariam faciet, eo majorem attentionem, ad sedulo *evitandam*, sive *negligentiam*, sive *audaciam*, quamcumque, circa *turbationes*, aut *corruptiones* ejusmodi committendas.

XLII.

Meritò vero jam supra, argumenti non contemnendi loco, adversus *indiscretos* ausus hujusmodi, allegavimus illam considerationem, quod utique tanto indignius videatur, ad *ancipitia*, & ad sinistros eventus *proclivia*, methodorum & remediorum genera, in Febris *Tertianæ* Therapia recurrere; Quum febris hæc, non solùm in se, ullius magni *periculi* compos non exsistat: sed etiam tàm *certis*, & satis quoque *tempestivis*, quàm undique *securis*, aliis methodis, sanari possit. Cujus quidem argumenti *nervum*, magis adhuc intendit illud, quod *minus* jam *sinceræ* Tertianæ Febres, si ejusmodi *securioribus*, & simplicioris morbi genio bene respondentibus & quadrantibus, *methodis* atque *medicamentis*, refragari perseverent; tantum abest, ut *ancipiti* tali methodo, melius & *sincerius* cicurentur, ut potius revera tantò *certiùs* deteriorem, *turbidam*, aut *corruptam*, indolem sequantur. Ut adeo prudenter etiam ca-

vere

vere conveniat, ne huic *prætextui* credendo, evanidæ illi ſpei indulgeamus, quaſi in tali aliquo remedio, invenire liceat, *certiorem*, *ſecuriorem*, nedum, ut audaciores propugnare ſtudent, *unicam*, curationis energiam.

XLIII.

Quamvis autem, ut ſupra jam abunde monſtravimus, nihil attineat, uſum aliquem cujuscumque remedii probare, nedum laudare, quod ad facilem & ſonticum abuſum idoneum, immò quaſi proclive exiſtat; tamen, ne *abſolutè* damnare, diſcretionis hujusmodi minus compotibus, videamur, quod *ſecundum quid*, adhuc aliquid oſtendat, vituperio minus dignum: repetimus breviter, quod ipſum jam tetigimus quoque, quod *Corticis Peruviani* uſus, minus opprobrii mereatur in ejusmodi conſtitutione, ubi *commotio* Febrilis Tertianaria, magis diuturnæ aut repetitæ *adſuetudini* commovendi, quàm *proportioni motuum* horum, ad (minime negligendæ interim,) *materiæ* menſuram, juſtius tribuenda videtur. Secundò, quod deteriores illos ſuos effectus minus promte atque libere adſequatur, aut ad graviſſimos quoslibet eventus proſequatur; in ſubjectis, & reliqua *robuſta* indole conſpicuis, & operoſioribus corporis *motibus* addictis. Modo illud ſimul prudenter conſideretur, quod hujusmodi ſubjecta, *Tertianam* Febrem vix aliunde familiarius incurrant, quam è craſſioribus *Diætæ* vitiis; adeoque *materialis* cauſſæ *quantitate* & *qualitate* notabili: quæ niſi *prius* exantlata aut cicurata ſit, neque decantatum illud naturæ robur, neque reliqui *labores* corporis, hoc efficiant aut perficiant, ut per *ſuppreſſionem motuum* febrilium cohibita & retenta talis *materia*, non *turbas*, & *corruptiones* ſubeat, ſolidam ſanationem graviter intervertere ac evertere compotes.

XLIV.

Ubi certe, in ſuſcepta ex inſtituto Thematis hujus tractatione, adeò non ſilentio aut oblivioni tradere licet,

ut potius digniore aliquo loco jam notari potuisse, non inficiemur; eximiæ considerationis illam observationem, quod *materia*, quæ Tertianam Febrem concitare potest atque solet, tantum abest, ut hoc *physicò-mechanica*, seu ut scholæ loquuntur, *materiæ* simplici *necessitate*, perpetret: ut omninò etiam in corpore præstò esse possit, equidem sine *tali* febre: interim numquam sine sensibili sinceræ sanitatis *turbatione*. Nihilominus tamen numquam, neque tam *promtas*, neque tam *certas*, neque tàm *graviores*, festinationes, ad valde *pejores* alios successus, & morbidos effectus, ostendat, quàm si *febris* illi supervenerit, & hæc incondite *turbetur*. Quùm enim putari posset, quod si Febris Tertiana, è stomachi prægravatione ab ingluvie orta, saltim *ipsa* tollatur; *oneratio* illa ventriculi, tunc nullam aliam rationem habitura sit, quam solet, quando, (frequentissimis exemplis,) *simplex* atque absoluta corpori obtigit. Ibi longe certe aliter rem se habere, ipse locuples eventus testimonium perhibet, adeoque infirmum nervum hujus argumenti rumpit. Ut potius vel ex hoc ipso veluti Paradigmate, comprehendi possit, quanta intercedat differentia, inter *materiarum* in corpore animali effectus, simplicius & sincerius, *physicò-mechanicos*; nempe tam *corporeo* contactu & actu perficiendos, quàm simpliciores *motus*, planiore quodam successu, provocantes: & *peculiares* MOTUS, ad ejusmodi materiarum *secretoriam* & *excretoriam*, *dimotionem* & *emotionem*, cum *directione* peculiariter *proportionata*, susceptos, & (uti universa febrium historia nimio plus ostendit,) vix usquam impune *turbandos*, quin rationabiliter ex illis elucens, plane *singularis* & *seria intentio* SIC agendi, in *anomalas* inclinationes conjiciatur: Quæ vel *translationes* ad alieniora loca, cum ulterioribus malis eventibus, post se trahant: vel *diuturna*, circa totum negotium *ordinatorum vitalium motuum*, *fastidia*, *languores*, *inquietudines*, *sensibilitates*, *impatien-*

tias,

tias, & tandem nec *usitatos*, nec *utiles*, *conatùs violentiores*, aut *contumaciores*, parturiant. Ubi illos, qui per juvenilium studiorum scholasticorum neglectum , *Caussarum* indolem & ordinem , minus adsequuti, vocem (quia certe vim non intelligunt) *intentionis* fastidiunt; facile patimur saltim *analogiam* quamdam intentionis hîc supponere: dummodo ad serium *practicum* usum, illud satis intelligere possint, quod *effectus* & *eventus* hi, ut in se *veri* sunt, saltim *Artis intentionem* justam, summopere exigant; ne illa *utilibus* istis atque *salutaris* efficaciæ conatibus, ad legitimam & efficacem *dimotionem* & *emotionem* molestarum aut noxiarum *materiarum*, *febrili typo* atque *ordine*, salutaribus effectibus, quadrante, inchoatos & pergentes, pro ipso effectu *inutilibus*, efficacia nihil *quadrantibus*, & mere *passivis* ipsius morbi consectariis, uti contra rationem, ita tanto magis contra ipsam experientiam, interpretantes; non modo *liberum*, sed vel plane (quod nempe ex hujusmodi opinione, unica justa consequentia, fluit,) *necessarium* ducant, illis quolibet *modo* atque *tempore*, *directe resistere*, & illos solùm simpliciter, quoquo modo *sistere*. Illos autem, quibus has res, & per experientiam novisse, & per caussarum scientiam, intelligere, datum est, nihil dubitamus, solertius animadversuros esse, quantum ponderis & momenti hæc res habeat, quam hac Thesi prolixius commendavimus, ad impediendum, ne aliquid contra sanam rationem offendatur: & intelligendum, in locuplete hodie hujus offensionis eventu, ubi & quomodo, malo intellectu & usu, in hoc negotio peccatum sit, & sueverit peccari.

XLV.

Expectabitur à nobis sine dubio, ut, quùm *historiam*, & *ætiologiam*, Febris Tertianæ *turbatæ*, & *corruptæ*, pertexuimus, etiam de *Therapia* loquamur. Quamvis autem nulla sit caussa, quamobrem huic labori subeundo, obno-

xios nos & obstrictos agnoscere debeamus; quum satis esse posset, de hac re, *quatenus* tali, & veritatem, & facultatem, *historicè* & *ætiologicè*, stabilivisse. Tamen non deerimus etiam huic desiderio; illud solum observando, ut, quod proprie instituto convenire potest, sine prolixitate supervacua, exequi contenti: ad ea, quæ non hunc respectivum, sed *absolutum* potius, febris hujus genium, concernunt, non ultra, quàm expedire visum nobis fuerit, diffundamur.

XLVI.

Est autem in *turbatarum*, atque *corruptarum*, Tertianarum febrium, *Practica* æstimatione, post justam illarum *Diagnosin*: non statim proximum, simpliciter ad *Therapiam* properare: Sed necessaria certe hic, tantum sanè, quàm usquam alibi, est prius PROGNOSIS. Quandoquidem non levi discrimini sese subjicit & exponit Practicus, quicumque, temeraria & inconsulta aliorum Empiriâ *turbatorum*, aut *corruptorum* morborum, & longe *deteriorum* inde subnatorum affectuum, curam atque medicationem, ita simpliciter in sese recipit, & quod ab aliis depravatum est, rectum atque ratum efficere, præfestinat. Quamvis enim inhumanum videatur, nec etiam conscientiæ & amori Christiano passim quadret, ægros simpliciter ad eamdem abyssum repellere, cujus vorticibus atque voraginibus jam in hanc calamitatem adductos, probabilius sit penitus submersum iri. Interim nemo etiam, è quocumque demum moralitatis fundamento, ab honesto viro hoc severè exegerit, ut difficillimis subinde, & omninò ancipitibus, hujusmodi cœptis, tamquam ex officii nexu, sese submittendo, tam ægrorum, quotquot minus gnari atque grati sunt, quam Artificum ejusmodi præcursorum, calumniis familiarissimis, se exponat. Dum ægri tales bene multi, totam rem, ex indole *incorruptæ* & *sinceræ* Tertianæ, perperam æstimantes, magis propemodum fastidio prægressi artificii,

quod

quod rei tam *levi* auferendæ non ſatis par fuerit, alium, ut tam *levi* rei ſaltim colophonem imponat, potius in ſubſidium advocant; quàm ut intelligere velint, quod hoc ipſo, quia talis Febris non modo eumdem, quem pro *ſimplici* ſua indole aliàs ſolet admittere, eventum ſortiri recuſavit, ſed etiam *deterioribus*, & illi ſuo *genio* incognitis, Symptomatibus aucta incedit, abſurde jam pro *eadem ſimplici* atque *leviore*, venditetur. Empirici autem tales mali Artifices, (antiquum illud numquam obſoleſcere, ſedulò præcaventes, quod, *quò quisque* eſt *indoctior*, *eò* ſit *impudentior*,) difficiliores ſucceſſus, immò tandem minus felices eventus, numquam alteri rei tribuunt, quàm, quod patiens non ipſorum Curæ continuandæ inſtiterit, quam ſucceſſor demum, ſua imperitia, in deteriorem ſucceſſum & eventum deduxerit. Ut itaque & boni Viri officio, atque Conſcientiæ ſuæ, & meritæ exiſtimationi atque ſcientiæ, conſulere poſſit cordatus Medicus, nulla certe res majori ſubſidio eſſe poterit, quam ſcita æque atque verax *Prognoſis*; quam ipſis etiam ægris, niſi quidem ab omni intellectu deſtitutis, duplici modo probare poterit. Primò, velut *à priori*, prædictione talium eventuum, in quos, ita *turbatæ*, aut *corruptæ* Febres, ſi ſaniorem tractationem jam pervicacius adſpernantur, ſolent magis magisque ruere & prolabi. Secundò *à poſteriori*, experientia & exemplis; quæ, quum certè hodie, minus, quàm quidem optandum eſſet, rara hinc inde occurrant; Sanè, ſi his præmonſtrationibus eximere non poteſt ægro levitatem illam, morbum ſuum pro *levi* & parvi momenti æſtimandi, prudentiæ cujuslibet relinquimus, an nihilo ſecius obſtrictum ſeſe reputare velit, ad moleſtias illas & faſtidia in ſe recipienda, quæ & operoſior, & impeditior, ſolertia, in talismodi cura gerenda, faceſſit. Tanto magis, quum ægri, hoc *præjudicio* obſeſſi, etiam ordinarie licentius ſibi indulgendo, hoc ipſo non tantum

tum

tum feliciorem successum morari, sed & infeliciores eventus magis magisque promovere, possint.

XLVII.

Ita quidem, ut apprime necessaria, sic etiam non difficilis erit *Prognosis* illa *duplex*; primò *generalior*, quod Febres Tertianæ, notabiliter *turbatæ*, nedum *corruptæ*, & inde *subnati* alii affectus, insigniter jam recedant, tam ab illa *periculi* ulterioris *levitate*, quàm à *Curationis facilitate* aut *securitate*. Secundò, *specialior*; quod, quò *graviores*, velut è reliqua sua indole, sunt affectus, è *turbatione*, aut *corruptione* Tertianæ subnati; aut quantò jam *diuturniores*, & profundius actis radicibus, *pertinaciores*: eò etiam longius à bona spe *facilioris*, aut *securioris* & *constantioris*, Curationis, recedant. Unde cujusvis, periti æque atque circumspecti, Practici, dexteritati & prudentiæ commendandum venit, quantum ille, circa hoc negotium, viribus suis tribuere atque fidere ausit: ut, si non *timidè*, certe tamen neque *temerè*, talibus negociis sese succenturiari, gestiat.

XLVIII.

Post talem *Prognosin*, THERAPIAM *duobus* fundamentis superstruimus; quorum prius est, ut *Febris* potius in integrum restituatur; secundum, ut sub reliqua Cura talium affectuum *heteroclitorum*, è Tertiana *subnatorum*, remedia ipsi *Tertianæ* aliàs verè proficua, numquam negligantur.

XLIX.

Quum autem *prior* ex his scopis, *positivè*, in artis potestate nequaquam ita in proclivi sit positus, ut, Tertianam febrem, simpliciter *revocare*, quum libuerit, liceat; Ad minimum tamen, *privativè*, illum habet usum hæc intentio, ut neque veluti spontè *repullulans* febris, pari errore denuò formidetur, & *cohibenda* potius in *motu* suo, quàm *eradicanda*, secundum *materiam* sui, censeatur: adeoque

nec

nec ab illis remediis, quasi cavendum esse videatur, quæ *suppressam* temere hanc febrem iterum *expedire*, sive, ut vulgo loquuntur, *provocare*, experientia docuit. Inter quæ quum primum locum occupent, etiam non æque importunæ, *Catharses*; & (præter solum *acutiorem* continuum typum forte exortum) omnia reliqua *schemata* malorum *corruptæ* febris successuum, *Catharsin* non admodum ægre ferant: tanto minus etiam habet inde Medicus, quod talia *prudenter* in usum trahere, dubium reddere possit: vel ea ipsa intentione, ut febris *revocetur*. Succedit hoc etiam fere tantò felicius, quando *suppressio* febris, per usitata illa artificia notiora, suppressionem *alvi* inusitatam, comitem habet: tanto certius autem, quanto *recentior* adhuc est hæc perversio.

L.

Utut autem ipsa febris non revertatur; immò, quantumlibet sub qualicumque iterum reversuræ, vel expectatione, vel indifferente securitate: confert tamen, reliqua ad febrem hanc melius *quadrantia* remedia, in usum vocare. Nempe tam *Digestiva*, sive *incidentia*; quam *Diapnoicam* Ventilationem modestè promoventia: *interpositis* opportunè, etiam per *alvum*, imprimis cum *Epicrasi*, evacuantibus. Observando undiquaque, cum peculiari solertia, an non aliquod vestigium *alterni* languoris compareat; quandoquidem tale quiddam, nequaquam *exquisitè* revertente tota febre, tamen passim observare contingit.

LI.

Sicut autem hæc intentio æque ac inventio, præcipuum usum habet, tunc maxime, quando adhuc *recentior* est, *turbarum*, aut *corruptelæ* effectus: ita non frustra tamen etiam adhibetur, jam aliquantò longius recedente horum eventuum tempore. Nisi quod in tali casu, non tam solum *usûs* majoris, quàm propemodum *necessitatis*, sint, *Antifebrilia*, *altius* in humores diffundi apta, & magis *Diaphoresin*, atque moderatam *Diuresin*, (non ut *acriora Salina*) respicientia, quàm simplicius *Saburram* in primis adhuc viis retentam, aut obhærentem. Nisi quod

hic etiam prudens *judicium* Medici omninò inveniat, quod decernat: imprimis in ægris robuſtioris indolis.

LII.

Adfert hujus rei exemplum *B. Ettmullerus in Procem. Diſſ. de Præcipitant. Uſu & Abuſu.* Ubi peritiſſimè certè adnotavit, quod *terreorum* abſorbentium *abuſu, cohibita* viſa Tertiana, ſæpe *becticum* quiddam introducat: quod non injuriâ magni momenti eſſe, quæ erat Viri maxima ſolertia Practica, adſeverat. Laudat pro tali *corruptelâ*, è ſua experientia, remedium efficax, per *Vomitorium*, & huic ſubjungendum uſum imprimis *Salis Ammoniaci.* Quæ Methodus, quomodo *rationi* jam laudatæ ſuperſtructa ſit, in propatulo eſt: interim, ſi, quantum ad ipſam *materiam* remediorum, non his iisdem, ſed aliis, tamen *ſcopum* eumdem attingere aliquis poſſit, neque ille, quæ erat peritiſſimi Viri à nuda *Empiria* averſio, neque quisquam alius, disſvaſerit, nedum improbaverit.

LIII.

Ceterum, uti *nominatim* remedia, huic ſcopo commode ſatisfacientia, nempe ad Febrem *Tertianam* legitime tractandam idonea, alibi jam, (Schediasmate *Menſe Novembr.* 1698. edito, & *Diſputat. Inaugur. de Tertiana omnium Febrium Paradigmate*) à nobis memorata fuerunt; ita illa hic repetere nulla neceſſitas ſvadet. Suffecerit brevibus repetiiſſe, quod ſolus *ordinatior* illorum uſus, non ſolum *turbatas* Tertianas iterum *compoſuerit*, & in bonum ordinem redegerit; ſed etiam, *ſuccenturiatus* illis, uſus, *Pilularum balſamicarum, diſſimulatas* & *oppreſſas* has febres, ſubinde iterum *expediverit*, ut deinde juſtæ *methodo*, tanto melius patuerint: & utrumque, non uno aut altero fortuito, ſed inſigni numero, & pari conſtantia, conſpirantibus exemplis.

LIV.

Placet, & certe publici commodi ſtudio, ſaltim uno vel altero exemplo allegato, res has illuſtrare. A Tertiana ſuppresſâ, per *Peruvianum Corticem*, & *Martialium* prodigum uſum, in

anxi-

anxias angustias præcordiorum, & *lentam*, *Hecticæ* non absimilem, febrilem *ἀνομίαν* prolapsis, imprimis post non ita multos, (8. ad 12. vel circiter) à re ita gesta, dies, præsentem opem tulit remedium in hoc ordine *digestivum*, è *conchis præparatis*, *Antimonio diaphoretico*, & *Nitro regenerato*, saltim ad Scrup. I. in singulas doses usurpatum: subjuncta post plures horas, & eodem intervallo repetita, *Ess. Alexipharm.* non acriter calida. *Interposito* etiam alternis diebus *Pilularum Balsamicarum* usu. Ita alii, semel, rarius iterum, spontè *vomuerunt*; Alii spontanea *purgatione*, pauci *copiosâ*, levati sunt: Omnes intra paucos dies plenè restituti.

LV.

Repentinus *Tumor*, ad, immò ultrà, *præcordia*, intrà octiduum forte, à pari *suppressione* febris, prævalescens; *pulveris* hujus usu, & *quotidie* usurpatis *Pilulis Balsamicis* in viro aliàs vegetioris indolis, *undecim dierum* quotidiano ingente decremento, ablatus, & patiens sanitati redditus est: In alio, evanescente quasi *tumore*, usque ad *malleolos*, tamen circa *præcordia*, pervicaces *angustiæ*, & *lentum* febrile schema, continuato (post *pulverem* atque *Pilulas*,) *Essentiæ Alexipharmacæ* usu, in viro imbecilliore, spe citius victa, & æger in integrum restitutus. Ubi vero *languidioribus* successibus subcreverat & increverat *tumor*, non violentiori, sed pariter *moderato* eorumdem remediorum usu, optatus effectus impetratus.

LVI.

Illud autem, ex eodem certe publici commodi amore, & ratione & experientia nixi, sedulò monemus, ut in *schematibus* ejusmodi morbidis, prægressæ *turbatæ*, aut *corruptæ*, Tertianæ succedentibus; imprimis in ægris *minus* robustæ indolis, & minus *agilis* vitæ rationis compotibus: abstineatur à *Martialium* & *Salium Volatilium Urinosorum* usu. Quamvis enim circumspectiores Practici, è solerte experientiæ observatione, nec in *simplicibus* ejusmodi affectibus, quales, adhuc *pejori* genio, febres turbatas *excipiunt*, à talium usu minus commodos

dos effectus animadvertendi, hinc inde compotes futuri sint: tamen sub *tali* eorumdem *ortu* atque *more*, adhuc manifestiùs eosdem experiri, fieri vix potest, ut nequeant.

LVII.

Quæ, ut pro *Therapia*, *turbatarum*, atque *corruptarum* febrium Tertianarum, quantum à nobis postulari possit, suffectura esse confidimus; ita tanto *major*, *luculentior*, atque *certior*, totius nostræ tractationis usus, ille erit, ut agnitâ multiplici malâ, pejore, immò pessimâ, consequutione *turbationis*, atque *corruptionis* harum febrium; tantò majore cum studio & industria, cautio adhibeatur. Non enim certe tanti est scurrilis illa exprobratio, quod *languidè*, immò *timidè*, Medicus procedat *methodo* sua febres curandi; quùm alii *alacriter* hoc perficere spectentur: Quàm verius illud conscientiæ opprobrium, quando, si vel *paucioribus*, certis tamen atque luculentis, exemplis, per infidam *festinationem*, imprimis apud minus robostos ægros, res, sine ulla justa caussa, temerè in discrimen adductas esse, memori menti obversatur. Quale quid, ut à nobis abesse omnibus votis atque studiis contendimus; ita illud omnes cordatos Praxeos studiosos, non magis probaturos, quam sequuturos esse confidimus. Quod Deus velit atque largiatur, cui pro concessa nobis sua gratia numquam intermorituras grates atque laudes nuncupamus.

S. D. G.

* *   *   * *
*   * *   *

Orruptos mores queritur ſincerior omnis
Ævi juſta cohors, & meliora vovet.
Ex incompoſitis oritur corruptio turbis;
Ordine ita everſo, pullulat omne malum.
Hæc ſunt, quæque ſcitu reddunt, quæque omnia factu,
Prorſus inacceſſa ac invia, ſine mala.
Harum dum rerum ſpecimen, Clariſſime Stempel,
Excutis, & revocas ad meliora, benè eſt.
Macte, age, & hanc inſiſte viam, turbasque, malosque
Mores, detectos, perſequere atquè doma.
Non ita in Arte modò, ſed in omni denique vitâ,
Quod deceatque, juvetque, invenies quod agas.
Jucundum, utile, honeſtum, erit hoc conamen & omne
Cœptum, quin dignum ſat ſapiente viro.
Gratulor his auſis, atque ominor optima quæque,
Atque DEI auxilium ſemper adeſſe precor.
Sic Tibi, quod voveo, quos ritè capeſſis honores,
Et decoris pleni ac utilitatis erunt.

Ita Nobiliſſimo Domino Candidato
applaudit

PRÆSES.

QUas Medicina leves Novitates protulit unquam,
Quas vacuas umbras contulit & cecinit,
Quas steriles caussas affinxit Febribus ultra,
Hæ corruptelas tot peperere novas.
Ast quis non meliore via pertingat ad artem
Hanc alias celsam quippe salutiferam,
Quam si quis vana ac erronea phasmata tanta
Attenta mente discutit atque fugit.
Hoc dum docta manus præscribit specimen, Eja!
Præstas, STEMPELI, quæ Medicina potest.
Exponis *Febres corruptas*, mente perita,
Intermittentes, egregio studio.
Approbo sicque Tuos conatus, quos tegit Honos,
Quem confert tandem Laurea promerita.
Confirmet, precor, hanc Benedictio Numinis almi,
Ut corruptelas excutias Medicas.

Hisce, applaudere voluit dignitatibus Nobiliss. Dn. Candidati, Auditori quondam suo dilecto,
D. MICHAEL ALBERTI,
Prof. Publ.

SO wilst Du dann, mein Freundt, mein Hauß und Tisch quittiren,
Du eilest sonder halt zu den CATHEDER zu:
Da Deinen wahren Fleiß man will mit Cronen zieren;
Denn dieses ist der Lohn auf Arbeit sonder Ruh.
Du eilest zwar hinweg, doch bleibt dein Angedencken
Und Deiner Tugend Lob bey dem der dich gekennt,
Der Himmel müsse Dich mit Ehren-Preiß beschencken,
So, biß in aller Welt man Deinen Nahmen nennt.

Mit diesen wollte des Herrn Doctorandi gewesener Hauß- und Tisch-Wirth bey ihm nicht allein sich zu beständigen Andencken und Amitié recommendiren/sondern auch zugleich den Verlust seiner conversation bedauren
Johann Gottlieb Thilo, Lic.
Regim. Magdeb. Adv.

* *   *   * *
*   * *   *

ZUr neuen Dignität wünscht Hertz und Feder Glück,
Der Himmel lasse SJE viel Lebens-Jahre zehlen;
Er treibe alles Leid von Sie sehr weit zurück,
Und lasse Sie es nie an Patienten fehlen.

Diese wenige Zeilen schrieb zu Bezeugung seiner Schuldigkeit dem Herrn Doctor zu Ehren

JULIUS Bernhard von Rohr.

FEhle stets vergnügte Stunden.
Deines Glückes heller Schein
Mache, daß die Dir verbunden,
Können mit Dir lustig seyn;
Deiner Patienten Leben
Müsse Dir viel Tausend geben.

Dieses schreibet aus wahrer und beständiger Freundschafft dem Herrn Doctoranden zu schuldigsten Ehren, dessen Gehorsamer Diener,

Johann Christoph von Taubenheim,
EQUES SIL.

DJe Tugend hat doch stets den Ruhm
Der Danckbarkeit zum Eigenthum,
Sie zeiget jetzt an ihrem Sohne,
Wie sie mit unverfälschten Glück
Als ihrem besten Meisterstück
Verstand und Wissenschafft belohne.

Zu Jena war das Reiß gelegt,
Das nun die schönsten Früchte trägt,
Die Er bey unsern MUSEN findet:
Wann Halle vor erwiesnen Fleiß
Ihm einem Krantz von Ehrenpreiß
Und Anmuths-vollen Palmen windet.

Der

Der Himmel, ders so gütig meynt,
Bekröne, werthgeschätzter Freund,
Die Würde Seines neuen Standes:
Er segne Seinen Rath und Kunst,
Und mach Jhn in erwünschter Gunst
Zur Zierde Seines Vaterlandes.

Mit diesen Wenigen wollte dem Herrn
Candidaten zu seiner bevorstehenden
Promotion wohlmeynend Glück
wünschen,
dessen gehorsamster Diener
W. A. de BUTTLAR.

Liebe und Vertraulichkeit,
Welche mich mit Dir verbunden,
So daß ich zu aller Zeit
Meine Lust bey Dir gefunden,
Machen daß bey Deinen Ehren,
Diesen Wunsch ich lasse hören:

Schencke Himmel lauter Glück
Diesem meinem **liebsten Freunde,**
Alles Ubel treib zurück,
Stürtze Seines Ruhmes Feinde,
Laß Jhn durch Sein langes Leben,
Vielen Heyl und Wohlseyn geben.

Also wolte Seinem geliebtesten Freunde
aus aufrichtiger Meynung glück-
wünschend zuruffen
THEOD. TOB. NILSON.
COBURGENS.

